

De Santpoortse binnenduintrand

DIRK POST

De Santpoortse binnenduintrand is gesitueerd aan de westzijde van de gemeenten Velsen en Bloemendaal en wordt in het westen begrensd door de duintrand en in het oosten door de spoorweg Haarlem-Beverwijk. Dit waardevolle gebied bestaat uit een oude strandvlakte met een, tot op heden, open karakter dat een aantal zeer markante historische gebouwen herbergt zoals de ruïne van Brederode en het landgoed Duin en Kruidberg. Het belang van de Santpoortse binnenduintrand is ondermeer onderkend door Natuurmonumenten, dat een groot deel van dit gebied wil opkopen (Middenduin), en door de provincie Noord-Holland, dat de tot de binnenduintrand behorende graslanden tot natuurontwikkelingsgebied heeft aangewezen.

Duin en Kruidberg.

Ondanks deze positieve signalen blijft de 'Stichting Santpoort', gezien de vigerende stedenbouwkundige plannen, ernstig bezorgd over de toekomstige ontwikkeling van dit gebied. Met dit artikel wil de stichting, de lezer, maar vooral de betrokken gemeenten Velsen en Bloemendaal, en zo mogelijk andere instanties, zoals Heemschut, op het belang van dit gebied attenderen. Het uiteindelijke doel is steun te verwerven voor het plan om de Santpoortse binnenduintrand van een extra bescherming te voorzien waardoor dit unieke cultuurlandschap ook voor toekomstige generaties bewaard kan blijven.

Het landschap

Omstreeks 10.000 voor Chr. ontstonden langs de huidige Nederlandse westkust stranden en lage duinen

(strandwallen) in een spel van water, wind en zand. De strandwallen werden doorsneden door brede geulen waar de eb- en vloedstroom nog vrij toegang had. Omstreeks 800 en 1100 na Chr. ontstonden op de meest westelijke strandwallen de hoge jonge duinen die wij nu nog kennen. Op de strandwallen oostelijk van de duinenrij ontstonden nederzettingen. De historische kern van Santpoort ligt bijvoorbeeld op een uitloper van zo'n strandwal. Met de vorming van de jonge duinen ontstonden tevens de voor dit landschap zo kenmerkende duinrellen. Dit zijn natuurlijke beekloopjes die worden gevoed met kwelwater dat aan de voet van de duintrand ontspringt. Vanaf de duinvoet meanderden dergelijke beken of duinrellen van hoog naar laag door het landschap. Rond 1100 onderging dit landschap

een grote verandering toen grote stukken land, vlak achter de jonge duinen, in cultuur werden gebracht. Namen als Berkenrode, Brederode, Iepenrode herinneren ons aan de omzetting van deze woeste gronden in landbouwgronden. In dit cultuurlandschap werden de beekjes recht getrokken en opgenomen in een afwateringssysteem van kwelslootjes. Met name in de 16de en 17de eeuw werd dit, dicht tegen de duintrand aanliggende, afwateringssysteem sterk geïntensiveerd door de zich hier vestigende laken- en kleerblekersnering. Een laatste fase in de ontwikkeling van het cultuurlandschap langs de Santpoortse binnenduintrand betekende de vestiging van buitenplaatsen op de terreinen van voormalige hofsteden en blekerijen. Hierbij kregen in de 17de en 18de eeuw grote delen van het landschap, door de aanleg van landhuizen en landschapstuinen op de oude weide- en akkerbouwgronden, een meer parkachtig aanzien.

De vegetatie

De vegetatie die op de cultuurgronden van het binnenduintrandschap is ontstaan, is uniek. De graslanden die hier ten gevolge van de ontginningen zijn ontstaan, zijn vrij kruidenarm. Kenmerkend voor dergelijke graslanden is het voorkomen van droogte-indicatoren als duizendblad, zachte ooievaarsbek en schapezuring. De kwelsloten herbergen een bijzonder goed ontwikkelde water- en oevervegetatie. Kranswier, sterrekroos, stijve waterranonkel en de kwelindicatoren brede waterpest en paarbladig fonteinkruid bepalen hier het aspect van de watervegetatie. De oevervegetatie is

soortenrijk met onder andere geveuld hertshooi, moerasmuur en kwelindicerende soorten als holpijp, beekpunge en kleine egelskop.

Op grond van een analyse van de vegetatie in het Santpoortse binnenduingebied concludeerde de provincie in de 'Relatienota' van de provincie Noord-Holland (november 1992) dat de kwelsloten in dit gebied tot de rijkste van Zuid-Kennemerland behoren. Door de hoge kwaliteit van de kwelsloten dragen niet alleen de overige sloten, maar ook de hier aanwezige graslanden een hoge potentie in zich. Mede daarom werd in de nota vastgesteld dat een herstel van de zich hier bevindende natuurlijke waterhuishouding gewenst is. In dit verband achtte de provincie de relatie van dit gebied met het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, waar dit gebied in de toekomst mogelijk deel van zal uitmaken, van groot belang.

Toekomstige bedreigingen.

De belangrijkste bedreigingen waaraan dit landschappelijk en cultuurhistorisch zo rijke gebied in de toekomst zal worden bloot gesteld, zijn de stedenbouwkundige plannen van de aangrenzende gemeenten Velsen en

Bloemendaal en de aanleg van enkele ontsluitingswegen.

De bouwplannen betreffen het terrein van het vroegere natuurzwembad Velsersluis, dat ligt ingeklemd tussen het Nationaal Park Zuid-Kennemerland en het voormalig Provinciaal Ziekenhuisterrein (gemeente Bloemendaal) en de weilanden rondom de Ruïne van Brederode.

Ondanks het feit dat woningbouw op dit terrein niet past in het streekplan, waarin het is aangeduid als natuurgebied, heeft de gemeente Velsen het voornemen de recreatieve bestemming van het Velsersluis-terrein te wijzigen in een woonbestemming. Als deze plannen worden gerealiseerd zal aan de duinrel op het Velsersluis-terrein, die één geheel vormt met het duinrelstelsel op het Provinciaal Ziekenhuisterrein, ernstige schade worden toegebracht. Het is zeer de vraag of de plannenmakers zich realiseren dat dit duinrelstelsel aan het begin staat van de Brederoodse beek, die de gracht van de Ruïne van Brederode van zuiver duinwater voorziet.

Woningbouw op dit terrein zal verstrekkende gevolgen voor het landschap met zich meebrengen. Het aanzien van dit gebied, dat zo dicht tegen de Ruïne van Brederode is

gelegen, zal ingrijpend van karakter veranderen terwijl aantasting van de bestaande waterhuishouding de kwalitatief hoogwaardige vegetatie op de graslanden van de binnenduinrand kan aantasten.

Van een geheel andere orde, maar niet minder ernstig, is de geplande verkeersafwikkeling binnen de Gemeente Velsen. De binnenduinrand langs de dorpen Driehuis en Santpoort wordt bedreigd door de aanleg van de Zuid-Tangent, een toekomstige openbaar vervoerslijn van IJmuiden naar Weesp, en de Randweg, die is bedoeld om het autoverkeer uit de bebouwde kom van Driehuis te weren. Eén van de reële varianten van de Zuid-Tangent voorziet in de aanleg van een groot Sloterdijk-achtig NS-station met kantoorterreinen en knooppunt van buslijnen dat tussen Driehuis en Santpoort in moet komen te liggen. De Randweg zal nog ingrijpender van aard zijn; deze weg zal de gehele binnenduinrand ten westen van Driehuis en Santpoort doorsnijden. Zowel de woningbouwplannen als de aanleg van de verkeerswegen staan haaks op het conserverende beleid dat door zowel de provincie als de gemeente Velsen ten aanzien van de Santpoortse binnenduinrand is ontwikkeld.

Desondanks gaan zowel de Provincie als de Gemeente Velsen door met de plannen voor de Zuid-Tangent en zal de ontwikkeling van de Randweg in het jaar 2005 opnieuw worden geëvalueerd.

Kansen

De ultieme kans om de landschappelijke en cultuur-historische waarden van de binnenduinrand te versterken, ligt in de prioriteit die momenteel wordt geschonken aan de vorming van een aaneengesloten duingebied aan de Nederlandse westkust. In dit kader zijn de Kennemerduinen, de duinen van Natuurmonumenten (Duin en Kruidberg) en enkele kleinere duingebieden van particulieren in één beheersplan ondergebracht en voorzien van de status van Nationaal Park. Bij de vorming van dit park is expliciet aangegeven dat aandacht besteed moet worden aan de randgebieden van het park. Het mag niet zo zijn dat aan de rand van het park intensieve woningbouw of industrie het karakter hiervan aantast. De oude strandvlakte, waarvan de Santpoortse binnenduinrand deel uitmaakt, is zo'n randgebied. Ter bevordering van een geleidelijke overgang van bebouwing en Nationaal Park zou het goed zijn om het onderhavige gebied te behouden en dus maatregelen te nemen voor extra bescherming opdat het voortbestaan van de Santpoortse binnenduinrand ook naar de toekomst toe kan worden gewaarborgd.

Dirk Post is bestuurslid van de Stichting Santpoort